

esmuc

Treball de fi de grau

El ball de gralles a Catalunya

Estudiant: Roger Andorrà i Bruch

Especialitat, àmbit, modalitat: interpretació, música tradicional, gralla

Directora: Anna Costal Fornells

Curs: 2017-2018

Vistiplau
de la directora
del treball

Extracte

El treball de fi de grau *El ball de gralles a Catalunya* ha tingut per objectiu definir el concepte *ball de gralles*, descriure la formació instrumental, establir una relació històrica, fer-ne una primera localització i analitzar la situació actual. S'ha partit d'un estat de la qüestió mitjançant la recerca arxivística i el buidatge d'informació a partir de llibres i d'articles publicats, un procés que s'ha completat amb entrevistes amb diversos grallers. El resultat de la recerca —a banda de captar en primera persona les vivències personals dels entrevistats—, ha permès definir i descriure el fenomen, i elaborar-ne categories segons tres estats conceptuals i filosòfics diferenciats segons l'època, el repertori i els matisos d'ús.

Extracto

El trabajo de fin de grado *El ball de gralles a Catalunya* ha tenido por objetivo definir el concepto *ball de gralles*, describir la formación instrumental, establecer una relación histórica, realizar una primera localización y analizar la situación actual. Se ha partido de un estado de la cuestión mediante búsqueda archivística y vaciado de información a partir de libros y artículos publicados, un proceso que se ha completado con entrevistas a distintos *grallers*. El resultado de la búsqueda —a parte de recoger en primera persona las vivencias personales de los entrevistados—ha permitido definir y describir el fenómeno, y elaborar categorías según tres estados conceptuales y filosóficos diferenciados según la época, el repertorio y los matices de uso.

Abstract

The final year project entitled *El ball de gralles a Catalunya* aims to define the concept of the traditional Catalan “ball de gralles” concert, as well as to describe the instrumental formation, establish its historic background with society and trace the tradition back to its place of birth, while analysing its current place in culture today. To find the answers to these questions, my research involved archival searches and the consultation of books and published articles, as well as interviews with different gralla musicians. In addition to providing me with first-hand insight to the lives of these musicians, my research has enabled me to define and describe the gralla concert phenomenon and to create three categories in keeping with three conceptual and philosophical frames of use that can be distinguished by era, repertoire and sight differences in use.

SUMARI

ÍNDEX D'ENTREVISTES	3
ÍNDEX D'IMATGES	3
1. INTRODUCCIÓ	5
1.1. Motivació	5
1.2. Objecte d'estudi	6
1.3. Objectius	7
1.4. Metodologia	7
1.5. Agraïments	7
2. DEFINICIÓ DEL CONCEPTE	8
2.1. Què és un <i>ball de gralles</i> ?	8
2.2. Definició de les formacions instrumentals del ball de gralles	10
2.3. Públic a qui va dirigit. Franja d'edat. Llocs on se solen fer	18
3. HISTÒRIA DELS BALLS DE GRALLES A CATALUNYA	20
3.1. Origen i evolució	20
3.2. Localització	37
4. PRESENT I FUTUR DEL BALL DE GRALLES	38
5. CONCLUSIONS	42
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	44

ÍNDIX D'ENTREVISTES

Entrevista 1. Miquel Benito. Àudios 1 i 2. Vilafranca del Penedès, 20 d'octubre de 2016.

Entrevista 2. Roser Olivé. Àudios 1 i 2. Tarragona, 14 de novembre de 2016.

Entrevista 3. Daniel Carbonell. Àudios 1 i 2. Barcelona, 20 d'octubre de 2017.

Entrevista 4. Xavier Bayer. Vilafranca del Penedès, 31 de gener de 2018.

ÍNDIX D'IMATGES

Imatge 1. JORDÀ, I. *Gralles seques*. Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 11]

Imatge 2. JORDÀ, I. *Gralles dolces*. Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 12]

Imatge 3. ESCOLA DE GRALLERS DE SITGES. *Josep Mercader Astó i Macari Domingo (el Vendrell)*. Gralles llargues o toves. Sitges: Escola de Grallers de Sitges: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <<http://www.escoladegrallersdesitges.cat/historia/historia-de-la-gralla/>> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 13]

Imatge 4. JORDÀ, I. *Gralles baixes* Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 13]

Imatge 5. VIQUIPÈDIA. *Timbals de grallers de llautó*. Imatge digital. 2018. Disponible en línia a: <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Timbal>> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 14]

Imatge 6. ELS VINARDELLS. *Ball de gralles al Centre Artesà Tradicionàrius*. Imatge digital. 2018. Disponible en línia a: <<http://www.elsvinardells.cat/espectacles/ball-de-gralles/>> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 17]

Imatge 7. AJUNTAMENT DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS; ANDORRÀ, R. *Plànol de la plaça de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès*. 2018. [P. 27]

Imatge 8. PIRES DE MOURA, J. M.; ELS VINARDELLS. *Ball de gralles, Vilafranca del Penedès, 29 d'agost de 2016*. Imatge digital. 2017. Disponible en línia a: <<http://www.estilobyjussaramaria.net/2017/07/vilafranca-del-penedes-vibrara-en.html>> [Consulta: 29 abril 2018] [P. 33]

Imatge 9. ANDORRÀ, R. *Els Laietans a la Mercè, 24 de setembre de 2013*. Imatge. Barcelona: 2013. [P. 35]

Imatge 10. ELS LAIETANS. *Els Laietans al concurs Sons de la Mediterrània, 8 de novembre de 2012*. Pamflet publicitari. Manresa: 2012. [P. 36]

Imatge 11. OLIVÉ, R. *Disc 'Ball de gralles', SoundSystem, del grup de grallers So Nat*. Caràtula. Tarragona: 2006. [P. 40]

Imatge 12 . ANDORRÀ, R.; COSTAS, P.; FIGOLS, M. *Electrogralla*. Cartell. Sallent: 2018. [P. 41]

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivació

La motivació d'aquest treball de fi de grau, titulat *El ball de gralles a Catalunya*, neix de l'experiència personal. Cap al 2007, arran de fer pinya amb un company d'universitat, vaig entrar a formar part de manera semiprofessional d'un grup de grallers de Mataró, Els Laietans. Amb inconsciència i sense saber gaire de l'àmbit tècnic ni històric de la gralla, vam anar consolidant una formació útil que, fruit de tenir bons contactes i bon fer, va començar generar un gruix important de llogues per a acompanyar cercaviles de gegants i bestiari popular.

Al cap de tres anys, el 2010, per tal de sonar diferent, com si es tractés d'un joc, vaig fer un arranjament per a tres gralles i timbal del tema *Waka-waka*¹ de Shakira (la cançó de moda d'aquell moment) i el vaig portar al grup un dia que teníem una lloga al matí i una altra a la tarda. Un cop avançada la cercavila del matí i amb els ànims dels geganters força amunt, vam provar el «nou experiment», vam fer-lo sonar i l'eufòria dels geganters que acompanyàvem es va desfermar. Tant va ser així que aquell mateix dia vam decidir enregistrar un vídeo cent per cent casolà i penjar-lo a YouTube, una nova xarxa social de visualització de vídeos que començava a tenir pes.²

La viralització i la repercussió mediàtica del vídeo van ser tan grans que ràpidament va assolir un nombre altíssim de reproduccions, i l'endemà van posar-ne un fragment al programa *Els Matins de TV3* i en van fer un petit comentari. Avui en dia encara segueix sent el vídeo de gralla més vist a YouTube, amb més de cent mil reproduccions.

Arran d'aquest fet, entre l'allau de comentaris de sorpresa i d'admiració, n'hi va haver alguns que explicaven de manera clara que això era quelcom que els grallers de la zona

---

¹ *Waka-waka*. Cançó interpretada per la cantant colombianocatalana Shakira, amb la col·laboració del grup sud-africà Freshlyground. Escollida per la FIFA com a cançó oficial de la Copa del Món de Futbol 2010.

² AULET, Roger. *Els Laietans – Waka-Waka – Gralla* (29 setembre 2010). Disponible en línia a: <<https://www.youtube.com/watch?v=P274cxofcx0>> [Consulta: 29 abril 2018]

del Penedès, del Baix Camp i del Tarragonès sempre havien fet, i que en deien «ball de gralles». Potser no ens havíem inventat la sopa d'all, però quedava clar que, sense voler, amb un sol vídeo havíem mediatitzat el ball de gralles i l'havíem fet arribar a més gent que mai.

Sent conscients del punt en què ens trobàvem, en què se'ns obrien un munt de camins i de possibilitats, vam informar-nos a fons sobre el tema i, com a grup, vam decidir estirar el fil. Vam aprofitar el moment i a poc a poc vam anar teixint un repertori de cançons modernes, acompanyades de vídeos casolans, i, a part de fer cercaviles populars, ens vam especialitzar en els balls de gralles.

Aquesta especialització ens va permetre acumular un bon gruix de seguidors, guanyar el concurs Sons de la Mediterrània de la revista *Enderrock*,³ el novembre de 2012, gravar un disc i fer una gira per tot Catalunya el 2013 (Martí, 2012).

1.2. Objecte d'estudi

Quan el 2010 vaig fer una primera cerca sobre els balls de gralles, vaig trobar una llacuna d'informació important. Més endavant, parlant amb diversos grallers del sector, vaig copsar que bona part dels grallers actuals menyspreen o devaluen el ball de gralles. Per això, ha estat cabdal veure i entendre com ha arribat als nostres dies la tasca d'evolució, de normalització i de revaloració de l'instrument que van fer els grallers del segle XIX i començament del XX.

La intenció d'aquest treball de fi de grau és buscar l'origen i definir què és i què ha estat el ball de gralles a partir de tota la informació i la documentació que envolta aquesta temàtica. Saber quan comença a haver-hi consciència folklòrica i quina és la formació habitual del ball de gralles a Catalunya.

---

³ *Enderrock*. Revista publicada en català amb periodicitat mensual que, des de 1993, està especialitzada a difondre el pop-rock en llengua catalana.

1.3. Objectius

Pel que fa al desenvolupament d'aquest treball, he plantejat els objectius següents:

- Definir què és un ball de gralles.
- Definir-ne la formació instrumental.
- Establir una evolució històrica del ball de gralles a Catalunya i definir-ne, a grans trets, estils i tipologies.
- Situar, des d'un punt de vista geogràfic, les zones de Catalunya on es fan més balls de gralles.

1.4. Metodologia

Pel que fa a la metodologia, d'una banda, he fet un buidatge d'informació a partir de llibres i d'articles publicats, i una recerca arxivística i documental, i, de l'altra, he entrevistat diversos grallers i persones enteses en la matèria (vegeu l'índex d'entrevistes a la pàgina 3).

1.5. Agraïments

A la meva família, a Dani Carbonell, a Anna Costal, a Miquel Benito, a Roser Olivé, a Xavier Bayer i a tu, per tenir aquest treball entre les mans.

2. DEFINICIÓ DEL CONCEPTE

2.1. Què és un ball de gralles?

Un *ball de gralles* és un esdeveniment de societat en què la gent es mou al ritme de ballables, principalment sonats a dues gralles —com a mínim— i percussió en totes les seves variants. Al llarg del temps, aquests esdeveniments han anat canviant d'estètica i de formació instrumental per adequar-se als nous gustos, modes, tendències, exigències i llogues.

Tocar amb gralles els ballables de moda. La discoteca de l'època. Un cop feta la distinció entre danses (bastoners, cercolets, gitanes, etc.) i balls, els balls de gralles s'inclourien dins de la secció de balls a l'apartat de ballables, que serveixen per a fer relació social i de coneixença entre els joves. [Entrevista 1, Miquel Benito: 00:01:39-00:02:12]⁴

Miquel Benito, membre del grup de gralles vilafranquí Els Vernets i autor de diversos llibres i articles sobre el món de la gralla, distingeix, per sobre de tot, que els balls de gralles no van lligats a cap coreografia preestablerta i allunya aquest esdeveniment de qualsevol relació amb el concepte de *dansa folklòrica*,⁵ de manera que el porta a un terreny festiu actual, viu, jove, anàrquic i immortal. En la mateixa línia, Daniel Carbonell, professor de gralla de l'Escola Superior de Música de Catalunya i membre del grup de gralles Els Ganxets, grallers del Baix Camp, també distingeix de manera clara que, quan va entrar en el món de la gralla, hi havia una gran efervescència del ball folk, però ball de gralles i ball folk sempre han seguit camins paral·lels i mai no han tingut relació. Ambdós moviments han tingut filosofies, públics, formats i repertoris diferents. L'un mira cap al passat i l'altre, cap al futur. Un ball folk a Catalunya és un ball en què el repertori rau, bàsicament, en les vares genèriques de les danses tradicionals i populars catalanes: pasdoble, masurca, vals, xotis, cercle circassià, jota,

---

⁴ Totes les citacions són transcripcions literals de les entrevistes, sense fer-hi cap modificació.

⁵ Entenem *folklore* i *folklorisme* segons la definició de Josep Martí (1996): «El folklorisme és una representació de determinats elements tradicionals fora del seu temps, del seu espai i de la seva funció».

sardana curta, xampanya o havanera amb certes influències dels Pirineus (França) i d'altres cultures mediterrànies.

Un ball de gralles és fer ballar amb gralles, així de senzill. El miracle del ball de gralles és que jo no conec tres trompetes i una bateria que facin un ball i que funcioni o sigui factible. Ni tres saxos, ni tres clarinets... Potser un quartet de corda pot fer heavy, però la gent no hi va a ballar, hi va a veure'ls. És com un miracle que ho fem. És agafar la continuïtat d'uns instruments que estan tot el dia fent una festa major amb funció tradicional i a la nit fan uns ballables. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:05:28-00:06:02]

Carbonell també afirma que aquest fenomen del ball de gralles no té símil entre dolçainers ni gaiters. I que quan aquests sonadors han vist l'acte els ha sorprès gratament.

Roser Olivé, membre del grup de gralles tarragoní So Nat i membre de l'equip directiu de l'escola especialitzada en música tradicional El Tecler, defineix el concepte *ball de gralles* de la manera següent:

Per a mi un ball de gralles és un espai on els grallers toquen i la gent balla. Tu pots fer el ball de gralles depenent de les necessitats o de *ho* que demana la gent. [...] La formació estable hi ha d'haver gralles i timbals i prou. És igual que n'hi hagin tres, que n'hi hagin dos, n'hi hagin quatre o n'hi hagin cinc. És ball de gralles. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:03:44-00:04:06]

[...]

Un ball de gralles és, per seguir la tradició del que feien els antics, eren els grallers que els llogaven a les festes majors que ho feien tot, que quan venien els xiquets es posaven a tocar amb els xiquets o feien les matinades o anaven a la processó i tocaven l'ofertori, doncs llavors també feien els balls. [...] Feien lo de moda de l'època. Tots aquells ballables que feien de rotllo sarsueles... Els Bastarons i tota aquesta gent feien fer els *arreglos*. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:06:11-00:06:53]

Olivé, en la darrera citació, es refereix als grallers antics com els que «ho feien tot» perquè fins a la transició política l'ofici de graller implicava posar la banda sonora a tota una festa major i fer totes les funcions musicals que calguessin. D'altra banda,

parla dels «xiquets» referint-se als castellers i, finalment, quan explica que els Bastarons feien arranjaments de peces d'estil «rotllo sarsueles» es refereix al fet que un dels grups de grallers més destacats del primer terç del segle XX tocava les peces de moda del moment. En aquest cas, àries d'òpera o fragments de sarsueles que entusiasaven el públic de l'època.

Alguns dels grallers que van tocar en l'auge del ball de gralles de la dècada de 1980, com ara Xavier Bayer, que és membre del grup de gralles vilafranquí Els Vernets, autor de diversos llibres especialitzats en gralla i una de les persones que s'ha dedicat més a fer recerca i arxivística sobre el repertori de l'instrument, es queixa que la música que sona actualment a la segona part del ball de gralles és populista i que la massificació sense seny de l'acte l'ha portat lluny del seu context inicial:

Per a mi el ball de gralles que es fa tocant a l'Ajuntament ja no és un ball de gralles. Per a mi és una discoteca de gralles o una altra història. El ball de gralles és el que es balla amb un grup de gralles tradicional: dues gralles i timbal o tres gralles i un timbal. [Entrevista 4, Xavier Bayer: 00:31:17-00:32:00]

Malgrat que la majoria de citacions defineixen el ball de gralles des de la mateixa línia, totes prenen un matís diferent en funció de l'època, la conceptualització o el lloc on persona entrevistada posa l'enfocament. Això ens fa veure que a Catalunya hi ha moltes maneres de viure, d'entendre, de rebre i de concebre el ball de gralles.

2.2. Definició de les formacions instrumentals del ball de gralles

Si bé majoritàriament es coincideix en el fet que un ball de gralles és qualsevol ball en què intervenen com a mínim dues gralles (ja siguin seques o dolces) acompanyades d'un timbal, és molt complicat establir una relació o una norma més enllà de mantenir la mateixa formació tradicional que s'utilitza en matinades, seguicis, concerts o cercaviles. Les formacions i els instruments que els grallers han anat utilitzant al llarg del temps han estat heterogènies.

Segons explica Blai Fontanals al llibre *Nosaltres, els grallers* (Fontanals, 1996, p. 18), no tenim referències clares de la gralla fins que el 1839, entre els comptes de sortides dels entremesos de l'Obra de l'Arxiprestat de Vilanova i la Geltrú, apareix el nom de l'instrument.

En aquest mateix llibre, a la pàgina 23, apareix una citació del *Diario de Villanueva* que fa referència al Corpus de 1851: «Los gigantes i la tarasca salieron ya desde la mañana a recorrer las calles acompañados de la alarmante chirimía con su inseparable tamboril...».

Tot i que aquesta citació parla en singular, la trajectòria dels grallers s'ha decantat sempre per la formació de colles, que, segons les èpoques, s'han constituït en cobles de dues, de tres o de quatre persones.

Imatge 1. JORDÀ, I. *Gralles seques*. Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article>

[Consulta: 29 abril 2018].

Imatge 2. JORDÀ, I. *Gralles dolces*. Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015 Disponible en línia a: http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article [Consulta: 29 abril 2018].

De fet, potser com a conseqüència del fet que l'afinació de les gralles en aquella època no estava clara, en el transcurs del temps, s'observa una preferència del graller per acoblar-se amb gent del seu tarannà, és a dir, altres grallers, als quals indefectiblement s'afegeix el timbaler.

En l'època esplendorosa de la gralla, entre 1875 i 1915 —vegeu el capítol 3—, les formacions de grallers es van decantar per una composició més musical i menys percussionística i el canvi de filosofia dels conjunts va requerir certes reformes importants en l'esquema tradicional. Una va ser la incorporació al col·lectiu d'un nou element: el graller «baix» o graller tercer, amb el qual es van augmentar les fins aleshores reduïdes possibilitats musicals que oferia el fet de tocar només amb dues veus. No obstant això, la participació del baix no acabava de cohesionar-se i va caldre millorar l'instrument. Així doncs, els constructors, a instàncies dels grallers, investigaren dos nous models d'instrument: la gralla llarga o tova i la baixa, que va permetre ampliar la tessitura típica de la gralla seca fins una quinta o una sexta inferior, segons el nombre de claus de què disposava el nou instrument. A partir d'aquest moment ja podem parlar de formacions ternàries, és a dir, a tres veus.

Imatge 3. ESCOLA DE GRALLERS DE SITGES. *Josep Mercader Astó i Macari Domingo (el Vendrell)*. Gralles llargues o toves. Sitges: Escola de Grallers de Sitges: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: <http://www.escoladegrallersdesitges.cat/historia/historia-de-la-gralla/> [Consulta: 29 abril 2018].

Imatge 4. JORDÀ, I. *Gralles baixes* Imatge digital. Barcelona: ESMUC, 2015. Disponible en línia a: http://www.esmuc.cat/esmuc_digital/Esmuc-digital/Revistes/Numero-36-marc-2015/Article [Consulta: 29 abril 2018].

Tanmateix, cal reconèixer que hi ha un consens en l'àmbit graller que, fins i tot, amb la gralla llarga i baixa la limitació de l'instrument continua sent palpable, ja que, sovint, les tres veus no donen la dimensió desitjada per manca d'una tessitura més extensa. Els timbalers, igual que els grallers, també es van preocupar per l'evolució del seu instrument. Segons explica Blai Fontanals al llibre *Nosaltres, els grallers* (Fontanals, 1996, p.28), els antics timbals de fusta es van modificar per uns de més lleugers fets de llautó. Aquests, per estrènyer les pells, ja duïen un enginyós sistema de femelles d'orella que millorà notablement aquesta operació.

Imatge 5. VIQUIPÈDIA. *Timbals de grallers de llautó*. Imatge digital. 2018. Disponible en línia a: <https://ca.wikipedia.org/wiki/Timbal> [Consulta: 29 abril 2018].

La reforma instrumental de tres gralles i timbal, si es compara amb les formacions antigues de dues gralles seques i dos timbals, resultà un valuós avenç per a aquelles cobles de grallers que s'atreuen a tocar tota mena de música. Les millores esmentades en la gralla i en el timbal facilitaren acomplir el desig de les colles d'augmentar el nivell interpretatiu en les modalitats de concerts i de ballables.

Tanmateix, el plantejament del uns, partidaris de la gralla curta, i dels altres, incondicionals de la gralla llarga, no va impedir que les bones colles de grallers d'una modalitat o de l'altra assolissin un reconeixement i una lloable anomenada. En la

modalitat de gralla curta, destaquem Els Romeas del Vendrell i, en la modalitat de gralla llarga, Els Casimiro, que eren coneguts, sobretot, pels ballables.

Les colles de grallers de la darrerria del segle XIX i començament del XX constaven de tres i de quatre components.

Hi ha una època on un conjunt de gent de músics que es passen de la seva formació d'orquestra més les gralles perquè fa tota la festa major i tocaven en si bemoll, però clar, una gralla en si o una en si bemoll estan a anys llum. Llavors ve allò que en Pau Casals va esbrincar als grallers del Vendrell perquè tocaven amb gralles dolces, gralles en si bemoll, vulgars clarinets. Són dos instruments que avui conviuen, però les gralles que ens han arribat a *naltrus* estaven a 415. Dones un color diferent a un ball de gralles tocat amb una afinació o una altra. La qüestió és tocar-ho bé. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:18:00-00:19:00]

Joan Amades i Josep Tomàs, a *Obra del cançoner popular de Catalunya* (1928), expliquen el vincle que tenia Pau Casals amb les gralles i la devoció que sentia per les gralles curtes. Pel que fa a la colla d'Els Romeas, diuen:

Aquesta és reputada com la millor de tot el Penedès i Camp de Tarragona, és la que sempre acompanya als Xiquets de *Vals* [sic, Valls] en les seves excursions, i és la única que encara toca amb gralles curtes o *sien* les típiques. Anys enrere com tots els grallers havien adoptat la gralla llarga, però el mestre Pau Casals, que sent pels Romeas una gran simpatia, els va fer comprendre que la seva música perd gran part del seu rústec encís si era reproduïda amb aquell *trast* tant llarg i antiestètic com ho és la gralla llarga i enclauada, i els nostres homes, que senten una gran admiració pel eminent mestre, seguidament varen abandonar aquella eina per tornar al seu element natural, o sia a la gralla curta. (Amades i Tomàs 1928; citat per Fontanals 1996: 308).

La formació instrumental d'un ball de gralles, generalment, no ha estat creada per a aquesta funció. Els músics que tocaven al matí i a la tarda també feien ball de nit amb els mateixos instruments. Tanmateix, detectem una tendència generalitzada a allargar les gralles des de final de segle XIX fins a 1915, un abandonament dels instruments llargs des de 1915 fins a la transició política i una redescoberta de l'instrument i un retorn a la gralla baixa a partir de 1980.

El concepte de fer un ball de gralles de manera autònoma s'inventa cap a final de la dècada de 1970, quan es crea el ball de gralles de la Festa Major de Vilafranca del Penedès.

Partint dels programes de la Festa Major de Vilafranca del Penedès, observem que un dels primers balls de gralles del qual hi ha constància documental al tombant de la dictadura és de 1977. En aquells primers anys, no veiem una homogeneïtzació ni una evolució clara de les formacions instrumentals. A tall d'exemple, Daniel Carbonell i Roser Olivé en cap cas no fixen una formació tancada a l'hora de fer un ball de gralles.

La formació estable hi ha d'haver gralles i timbals i prou. És igual que n'hi hagin tres, que n'hi hagin dos, n'hi hagin quatre o n'hi hagin cinc. És ball de gralles. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:03:59-00:04:06]

A nivell de formacions, nosaltres els primers anys d'anar a Vilafranca anàvem amb algun reforç (quatre gralles) i sí que anàvem amb un timbal fondo, però quan vam començar a veure que hi havia sortides i que no sortien els números, vam tornar a la formació original, tres gralles i timbal. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:06:43-00:06:53]

Daniel Carbonell també explica que el canvi de formació del ball de gralles d'Els Ganxets, actualment, rau en una qüestió filosòfica. Volen fer-ho igual que els grallers vells. Amb els mateixos elements que fan la cercavila, a la nit, fan ball sense complexos i amb practicitat.

D'altra banda, hi ha altres grups que, per exigència d'un repertori molt més modern, prefereixen enriquir el so del grup de gralles entès com a tradicional (tres gralles i timbal) i afegir-hi un timbal fondo com a percussió greu o bombo.

Observem, però, que aquests canvis no són rebuts per tothom de la mateixa manera. Si bé a altes hores de la nit un bombo a negres és llum i guia per als moviments del públic assistent, i ajuda a fer caminar les peces de moda interpretades pels grups de

gralles, no està gaire ben vist per aquells que defensen l'acte des del vessant més tradicional.

El que no suporto són els bombos, sempre he dit que abans d'un bombo posa un contrabaix o una tuba o unes timbales, però un bombo... és igual... ho trobo un recurs massa fàcil i massa per a *tontos*. [Entrevista 4, Xavier Bayer: 00:42:08-00:42:29]

Si fem una anàlisi dels grups de grallers que han fet ball de gralles, veurem que, des de la reinvençió a final de la dècada de 1970, són molt pocs els grups que no fan variar la formació de carrer quan pugen a un escenari per fer ballables a altes hores de la nit. No obstant això, si fan ballables de parella o repertori vuitcentista, la majoria de grups de gralles mantenen la formació habitual de tres gralles (dues de dolces i una de baixa) i timbal.

Imatge 6. ELS VINARDELLS. *Ball de gralles al Centre Artesà Tradicionàrius*. Imatge digital. 2018. Disponible en línia a: <<http://www.elsvinardells.cat/espectacles/ball-de-gralles/>> [Consulta: 29 abril 2018].

En realitat, hi ha molts grups que, per tal de fer que el ball de gralles sigui més lluït, incorporen diversos complements, com ara més gralles, més percussió o, fins i tot, ballarines o animadors.

2.3. Públic a qui va dirigit. Franja d'edat. Llocs on se solen fer

Les hores d'inici i de final d'un ball de gralles sovint marquen la classe de públic a qui va dirigit. No obstant això, tampoc no tots els grups de gralles toquen la mateixa mena de repertori ni el concepte de ball de gralles ha estat homogeni al llarg del temps.

Per tal de no perdre l'èxit i trobar continuïtat a l'acte, és molt important que músics, públic i organitzadors sàpiguen trobar una molt bona fórmula d'actualització, en què petits canvis facin que, any rere any, l'acte tingui els elements que el facin actual i modern. Tots els elements han d'emmotllar-se a la nova realitat.

Actualment, sota el concepte de *públic del ball de gralles* conviuen dos models diferents: d'una banda, el públic de primera hora de la nit, que, amb un ordre que frega el ritual, espera el repertori basat en ballables com si es tractés d'un ball d'envelat. De l'altra, el públic de més entrada la nit; majoritàriament molt més jove, desendreçat, amb ganes de rauxa i que espera reconèixer els temes de moda amb el timbre de les gralles.

És espectacular veure la reacció dels assistents quan un grup de gralles fa un popurri: entre tema i tema hi ha uns quants segons de silenci fins que el públic reconeix el nou tema i torna a cantar. És el que jo anomeno l'acte de fer «això és allò!».

Miquel Benito explica que un dels grans secrets del ball de gralles de Vilafranca és que al llarg dels seguicis de festa major s'estableix un vincle entre el ballador i el músic que sovint culmina quan es retroben a altes hores de la nit sense limitacions de coreografies ni tirades. Sovint, són els mateixos companys de seguici els qui suggereixen al grup de gralles quin tema de moda esperen sentir al ball de gralles de la nit.

Gràcies a la bona salut dels balls de seguici, els balladors vilafranquins sempre són joves d'una franja d'edat que va dels setze o disset anys als vint-i-pocs. I van canviant sovint. Això vol dir que tot el teixit social de la capital del Penedès està sensibilitzat pel que fa al timbre de la gralla i l'associa a festa, a rauxa, a plenitud i a joventut.

Pel que fa als llocs on solen fer els balls de gralles, de manera habitual, es tracta de places, envelats o sales de concert amb pista per a ballar.

3. HISTÒRIA DELS BALLS DE GRALLES A CATALUNYA

3.1. Origen i evolució

Al segle XIX, a banda de la funció tradicional d'acompanyar castells, processons, gegants o seguicis i concert de tarda, els grallers també es guanyaven la vida tocant els ballables de moda i amenitzant els balls de societat. De fet, els esdeveniments dels quals parlem en cap cas no es pensaven com un ball de gralles, sinó, senzillament, com un ball amb els instruments que es tinguessin.

Sota el concepte *ball de gralles*, i a partir de la documentació bibliogràfica i de les informacions obtingudes de les persones informants, plantejo distingir un mínim de tres estats conceptuals i filosòfics diferents en funció de l'època i dels matisos d'ús. Són els següents:

1. De 1875 a 1915, aproximadament. Al començament, uns músics funcionals feien ball amb l'instrument que tinguessin a mà en qualsevol mena de festivitat. En aquest cas, amb gralles.
2. De 1977 a 2007. La invenció del ball de gralles amb concepció folklorista permet recuperar el repertori de ball dels grallers vells a final de segle xx. Es crea de manera encoberta un ball d'envelat amb sonoritats arcaiques i incorporant-hi dinàmiques de parella.
3. De 2007 fins ara. En l'actual ball de gralles discoteca, després d'una primera part a la manera de la dècada de 1980, els instruments s'amplifiquen i es toquen els estils i les tendències actuals amb l'ajuda de diversos elements sonors i estètics que inciten a fer moure el públic d'avui en dia.

3.1.1. Els inicis

Segons el plantejament anterior, l'època esplendorosa de la gralla, cal datar-la, any amunt o any avall, entre 1875 i 1915. És a dir, pràcticament des de la fi de la Tercera Guerra Carlina i la Restauració borbònica fins a l'inici de la Primera Guerra Mundial. Aquests foren els quaranta millors anys, els de més activitat grallera. Tot i que la majoria de grallers d'aquell temps solien tocar d'oïda, és a dir, sense tenir la més mínima noció de solfeig, el nivell interpretatiu que assoliren la majoria de colles, el podem qualificar d'excel·lent.

La gralla, doncs, s'havia posat de moda i el corrent originà l'aparició de noves formacions de grallers. Conseqüentment, s'establí una sana i profitosa rivalitat per a assolir la supremacia musical.

Són moltes les anècdotes de competència entre colles i queda clar que o et renovaves i sonaves bé, o et passaries l'estiu següent feinejant la terra, més encara, si tenim en compte que la majoria de grallers eren músics d'estiu i, durant la resta de l'any, la majoria treballaven de pagès al seu propi tros.

Les orquestres d'aquell temps eren formades, normalment per onze músics: quatre violins, dos clarinets, una flauta, dos cornetins, un fiscorn i un contrabaix. Resultaven excessivament costoses per a molts municipis. Era molt més assequible llogar per a les festes majors una colla de grallers que s'encarregava de tota la música. [Ricard Casals i Alexandrí, 1981, citat per Fontanals, 1996, p. 27]

Els canvis no es feren esperar i, a cavall dels segles XIX i XX, les colles de grallers amb més ambició i amb un sentit musical més acurat tendrien a variar la mena de formació que aleshores dominava. Aquestes modificacions van ser més idònies per a tocar balls i concerts.

Un dels primers documents trobats en què s'entreveu que es parla sobre ballables amb gralles és un article del diari *El Labriego* del 15 de juny de 1877 sobre les festes de Corpus:

Las tradicionales *festes dels carrérs*, que todos los años se acostumbran a celebrar durante la octava de Corpus, han sido este año en su mayor parte muy bulliciosas. No han faltado a las mismas las indispensables carretillas, castillos de fuegos, grallas, músicas, y sobre todos los bailes. Esta última diversion que tanto saca de quicio a la gente moza, se ha celebrado por la mayoría de calles en el Gran Salon, amenizados con orquesta, dejando sentir también en los mismos sus suaves notas las filarmónicas grallas. [*El Labriego* (15 juny 1877), núm. 35, p. 87]

Així doncs, al meu entendre, aquest article cita les gralles dins d'un context de ballables a manera de banda sonora d'un ball de societat. En aquesta època, l'ús de les gralles es reserva per a pobles petits o festes sense gaires recursos econòmics. Quan s'aconseguia una partida grossa de pressupost, es preferia llogar orquestres.

Podem considerar el graller d'inicis de s. xx com un modern músic d'estiu, tot i que per a festes de poc pressupost, que aprofita una curta temporada laboral al voltant de l'estació estival. Això, els obligava a posar-se al dia i cal dir que alguns se'n sortien més que d'altres. La modernitat es podia reflectir tant en el repertori interpretat, calia incorporar la novetat de l'any, com la manera de vestir. A tall d'exemple, recordar que Els Astons no solien tocar mai amb gorra, ja que la gorra es considerava ja una cosa de vells. [Grallers de la Torre, 2012, p. 20]

A banda de les festes majors, també se solien organitzar balls amb gralles a les tandes de ballables dels diumenges i dels dies de festes menors. Quan els saraus es programaven per un sol dia el programa dels grallers variava lleugerament.

Tocàvem «melodiat» des de les quatre o dos quarts de cinc de la tarda, *almenos* fins a les vuit o dos quarts de nou, i *navem* a sopar, i a prendre cafè, i *allavorens* fèiem una serenata al cafè, una peça i un vals, o dos més... i *allavorens* tornàvem a emprendre el ball que s'acabava bo i quan s'hi començava a veure. Els diumenges una mica més aviat perquè la gent havia d'anar a treballar, no gaire per això, no! [Ventura Boada, novembre de 1984, citat per Fontanals, 1996, p. 30).

Els arxius de partitures que s'han anat trobant al Vendrell, a Vila-rodon, a Vilanova i la Geltrú, a Esparraguera i en altres arxius d'antigues colles de grallers de la zona del Penedès demostren que el que tenia més sortida en una colla de grallers de final de segle XIX i començament del XX eren els ballables. Tot i que, segurament, les cançons de gegants, les tocaven més de memòria, segons Xavier Bayer, la ràtio aproximada de

partitures trobades és d'una partitura de processó o de cercavila per cada deu de ballables. Tanmateix, això no vol dir que la quantitat de llogues mantingués una relació amb aquest percentatge, però sí que denota una gran quantitat de repertori en aquest camp, tal com explica Benito:

L'ofici anava d'això: tocar castells, però això és poc rendiment, ara, amb balls sí, i aquí és on van començar a competir i estirar les gralles i a fer... a encarregar repertori i a encarregar gralles més bones... per tocar cercolets no cal gaire cosa, però per fer ball sí. Jo el que veig és que es van modernitzar gastant molt, però molt. La qual cosa vol dir que retornava. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 1: 00:19:21-00:19:54]

Això ens referma que a final del XIX i començament del XX hi havia un gran circuit de ballables amb gralla a la zona del Penedès i del Baix Camp. Fins i tot un poble petit podia arribar a pagar uns grallers per fer un ball. I, de fet, així és com l'instrument es guanya el prestigi i la funcionalitat:

Mires el llistat dels grallers i hi havien allà amb gralles llargues i amb aquests repertoris i... no surten els números. O es feien molts balls i es necessitaven molts grallers, que era el que passava, o no tenia sentit. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 1: 00:41:27-00:41:41]

Tot i que no trobem documents que parlin de manera explícita de ballables amb gralles fins a l'últim terç del segle XIX, és molt probable que aquesta activitat musical vingui de lluny:

Els grallers tocaven els cuplets i les tonades que cantava la gent a les tavernes i amb allò triomfaven perquè era el que la gent coneixia. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 1: 00:37:54-00:38:30]

3.1.2. La decadència

Tot i que a Catalunya el gir cultural en què es comencen a rebre els primers referents nord-americans s'inicia al llarg de la Primera Guerra Mundial, no és fins després de la Segona Guerra Mundial que aquests models s'imposen mitjançant les pel·lícules i es

reflecteixen en la societat. Com a conseqüència d'això, a partir de 1915 la gralla comença a sentir-se amenaçada per diverses raons. Moltes colles de grallers passen a tocar instruments d'orquestra i la gralla cau en decadència.

És així com en parla Núria Medrano al llibre *Músics i ball a la Conca de Barberà*:

A finals de la dècada dels vint comencen a venir les primeres orquestrines foranes a la Conca. Aquestes formacions [...] serien adoptades com a model per seguir per les agrupacions estudiades que s'enfrontaren al repte d'haver d'assimilar els nous corrents que la moda imposava i els canvis que això implicava: la instrumentació, el repertori, l'estètica, la nomenclatura, la posada en escena... [Medrano, 2006, p. 85]

L'americanització dels gustos i de les modes de començament de segle, pel que fa a la música, es traduí en la importació de balls exòtics que provenien principalment d'Europa i d'Amèrica. La invasió de les orquestres amb instruments innovadors, com ara el fantàstic *jazz band* (la bateria) i d'altres de clàssics que es realçaven amb l'ajut de la megafonia moderna, acabaren per revolucionar el sector. Medrano segueix relatant els canvis de nomenclatura:

Tot allò nord-americà —els noms, la música, els instruments, les actituds i el vestir— és percebut com a sinònim de novetat i modernitat i esdevé model. Hi ha un desig exprés de trencament amb el passat i de marcar diferències amb el model d'orquestra anterior, tot i que el públic i els músics de més edat s'ho miraven amb un cert recel, ja que es trobaven que la nova sonoritat era massa estrident. [Medrano, 2006, p. 85]

Explica Miquel Benito que, quan va començar com a graller, tocava en una colla en què hi havia dos bessons l'avi dels quals era de Llorenç del Penedès i recordava com tocaven Els Gonsers, un dels millors grups de gralles, i que al cap de la gent de Llorenç no es podia entendre un ball de festa major sense les gralles. Miquel Benito diu que aquell avi li explicava les coses que havia viscut cap a la dècada de 1930, quan van començar a arribar els *quintetus* al Vendrell.

És l'època en què Els Capblancs comencen a fer una orquestrina per diversificar el mercat i alternen les gralles amb la cobla i l'orquestrina. La majoria de grallers s'havien convertit en multiinstrumentistes.

Explicava que entre el jovent no els hi agradava. Encara que fos la novetat, entre el jove hi havia reticència als *quintetus* de Barcelona. Els joves estaven dividits en dues societats, i els van començar a portar. Era molt viu i no sé si la gent s'hi va aferrar amb el timbre de gralles, fins que la pressió, poc després de la Primera Guerra Mundial, de les bandes de jazz i de posar la bateria va ser molt més forta, i amb els xarlestons i fox i totes aquestes coses i, va començar a derivar. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 1: 00:02:33-00:03:18]

Algunes colles que sabem que varen fer aquest pas són Els Capblancs del Vendrell, Els Bastarons i Els Fideus de Vila-rodona, i una colla de Les Cabanyes que fins i tot va arribar a incorporar vocalista. Tot plegat, però, no va fer res més que retardar un abandonament de l'instrument.

El fet va tenir més aliats que hi jugaren en contra: els pianos de manubri. L'enginy de la maneta va ser molt ben rebut pels organitzadors de festes amb pocs recursos perquè podien fer que els balls duressin una eternitat.

Orquestrines i pianoles, juntament amb els canvis de modes i de models estètics, van servir per a acabar de deixar al marge els grallers en el camp dels ballables. Així doncs, entrada la Segona Guerra Mundial, la gralla cau en una època fosca i el seu ús es relega, en el millor dels casos, als balls de seguici i als castells. La involució instrumental va ser severa.

La majoria d'aquella generació de grallers del darrer quart del segle XIX no va saber sobreviure a aquell canvi de costum tan radical i els pocs que ho aconseguiren amb la gralla es van veure obligats, en primera instància, per competir des d'un punt de vista econòmic, a reduir-se a dues gralles i a un timbal.

Com a conseqüència de l'edat avançada de molts músics i dels estralls de la Guerra Civil de 1936 a 1939, hi deixa d'haver grallers professionals. Els instruments més

evolucionats i les seves inxes passen a formar part del fons d'armari i el repertori de l'instrument cau en l'oblit. Les úniques gralles que es mantenen en actiu són curtes i majoritàriament sense claus:

La gralla la mantenen els castells: qui tocava la gralla era el desgraciat. El borratxo del poble. I [...] s'abandonen perquè no hi ha *puesto* per fer-les servir. [...]Es perden tots els entremesos i només s'aguanten els castells. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:54:26-00:55:01]

Per a subsistir en aquell temps de regressió, la gralla va haver de festejar amb tota mena de manifestacions folklòriques que, de manera tímida i amb el permís del Movimiento polític, s'anaven refent a poc a poc. Tan sols així s'explica que, invocant la migradesa econòmica, demanessin per a determinats balls folklòrics colles de dos, és a dir, una gralla i un timbal o, fins i tot, una gralla pelada.

La Festa Major de Vilafranca i la de Sitges són les que van conservar més elements festius. Això esdevé cabdal per a la pervivència de l'instrument, pel fet que es necessitaven grallers i s'establí un mínim fil conductor de l'instrument fins a la transició política.

Cap a 1952 apareix l'Escola de Grallers de Sitges i a poc a poc aquest moviment s'escampà i s'obriren escoles de gralla a Valls i a Tarragona:

Aquí a Tarragona recordo que jo era petita i veure els de Sitges, Els Mercets, tocant. Ni tocava la gralla. Deuria tenir dotze anys o així... Els Mercets sempre feien *hits* de l'època. Seguien fent el que havien vist. [Entrevista 3, Roser Olivé, àudio 1: 00:10:58-00:11:24]

Entre els anys 1930 i 1977, però, no hi ha constància que es fessin balls de gralles. A tall d'exemple, als programes de la Festa Major de Vilafranca del Penedès no apareix cap referència al ball de gralles fins a 1977, quan, en sentit folklòric i emulant els antics balls amb instruments de la zona, es crea un nou espai de ballables dins de la programació de la Festa Major.

3.1.3. Recuperació i evolució

En aquesta nova etapa, a la plaça de la Verdura de Vilafranca del Penedès, davant d'El Coro (escenari 1, vegeu el plànol següent), es fa un ball que dona protagonisme als músics que venien a ser funcionals per la Festa Major, majoritàriament grallers.

Imatge 7. AJUNTAMENT DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS; ANDORRÀ, R. *Plànol de la plaça de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès*. 2018.

El repertori que es feia servir anava des de peces de gralla de cercavila, passant per pasdobles, boleros i mambos, fins a alguna peça més moderna però no d'actualitat. Tot amb el denominador comú del ball.

Així doncs, aquest esdeveniment agafa una forta empenta fruit que és l'època sortint de la dictadura. Hi ha ganes i interès per la cultura i les tradicions catalanes dins la rèmora del franquisme. Ho fan per militància.

Amb la mort de Franco hi ha el *boom* de gegants i la gent surt al carrer, i es comencen a fer gralles. Vilanova va fer balls de gralles, Tarragona que venien els de Sitges o Colla de Mar... aquests tocaven la *Casita de papel*...⁶ [Entrevista 3, Roser Olivé: 01:02:18-01:03:01]

Algunes colles de grallers, amb la idea de tocar coses antigues, autèntiques i tradicionals, també intenten introduir el xotis, les masurques i tota mena de balls vuitcentistes que s'havien trobat als arxius de les colles de grallers vells. Tanmateix, no acabaven de funcionar en el context social del moment.

Xavier Bayer recorda que, quan començaven a tocar el ball de gralles de Vilafranca, amb la colla tocaven peces que havien escrit expressament per a gralla, com ara *El Gener* i *El Febrer* de Manuel Rius, o *L'Eduard i la Joana* o *L'amigo* de Jaume Vidal. Les colles del Vendrell tocaven molt repertori de cuplets, com, per exemple, *El vestir d'en Pasqual*⁷ o *Les caramelles* de Càndida Pérez,⁸ que eren més modernes. Totes les colles de grallers tocaven els referents dels quals s'havien empeltat.

Fins que no vam trobar material més autèntic la gent tocava el que tocaven els altres. També va sortir la moda de les havaneres, Els pescadors de l'Escala i d'aquí també sortia una mica de repertori, que si La Bella Lola, etc. Tot això també ho tocaven als balls de gralles als anys setanta i *pico*, i *naltrus* també teníem el Peret del Pla, que era un timbaler que en tenia setanta i *pico* i nosaltres en teníem vint i ens cantava peces de gralla que havia sentit. I també ens cantava peces de moda de la seva època. També en cantava un de la Raquel Meller, històries... I a mida que vaig anar trobant coses amb la meua colla vam especialitzar-nos en peces originals d'aquestes vuitcentistes. Però tot és una evolució. [Entrevista 4, Xavier Bayer: 00:25:53-00:27:20]

Uns quants anys més tard, però, fent diverses recerques i treballs de camp per les masies, Xavier Bayer va anar trobant un bon nombre de ballables que tocaven els grallers de començament de segle xx i a poc a poc els repertoris d'Els Bastarons de

---

⁶ *Mi casita de papel*. Cançó composta per Francisco Codoñer Pascual, popularitzada durant la dècada de 1940 i interpretada, entre d'altres, per Jorge Sepúlveda.

⁷ *El vestir d'en Pasqual*. Cuplet compost per Joan Viladomat i amb lletra de Joan Casas i Vila, i popularitzat per Pilar Alonso, artista menorquina que va triomfar durant els anys deu i vint del segle xx als ambients del Paral·lel, a Barcelona.

⁸ Càndida Pérez. Cupletista i compositora dels cuplets catalans més coneguts de la dècada de 1920 a Barcelona.

Vila-rodona i d'Els Astons del Vendrell, i peces per a gralla d'altres compositors, com ara Francesc Toldrà, Feliu Munné d'Esparreguera, el Roig de Vilafranca i Josep Olivella de Vilanova, entre d'altres, van veure de nou la llum.

Quan es van recuperar els ballables a Vilafranca, no es recupera amb les cançons de moda de l'època, sinó que es troben partitures antigues i hi ha l'afany d'investigar i recuperar-les i tocar-les. Treure de les pedres tot el que podíem. [...]Al tornar a sortir la gralla la idea era recuperar. [Entrevista 2. Roser Olivé, àudio 2: 00:04:31.00:04:38]

Gràcies a aquestes descobertes, la majoria de grallers de la dècada de 1980 trobaven molt més interessant tocar aquest repertori al ball de gralles que no pas peces com ara *Los pajaritos*⁹.

El repertori era de peces de gralla de cercavila, per ballar i alguna peça de moda. Recordo que un any els de Sitges van tocar *Los pajaritos*. No sé quin any va ser. I quan van baixar no sé qui els hi va dir: «Òstia, *tius*, quina *basura* que toqueu!». I un dels grallers de Sitges va respondre: «Als burros se'ls hi ha de donar palla». Volent dir que tocaven el que volia la gent... [Entrevista 4, Xavier Bayer: 00:20:43-00:21:34]

És així com, de mica en mica, es va anar introduint aquesta mena de repertori en el ball de gralles actual.

Segons Xavier Bayer, algunes de les colles de grallers que van iniciar la recuperació del ball de gralles de Vilafranca del Penedès van ser Els Mercets de Sitges i les Gralles del Vendrell. No obstant això, les que anys més tard van fer gran l'esdeveniment varen ser Colla de Mar, els Grallers de l'Acord i Els Vernets. En aquests balls de gralles hi havia una gran part didàctica d'explicar els balls i de parlar. L'assistència de públic al ball de gralles va anar creixent. L'acte es va anar consolidant i alguns anys l'escenari es va

---

⁹ El suís Werner Thomas va compondre el 1957 *Der Ententanz* ('El ball de l'ànec'), després coneguda com a *Der Vogeltanz* ('El ball dels ocells'), va arribar a Espanya el 1981 com *El baile de los pajaritos*, més coneguda com a *Los pajaritos*, de la mà de Maria Jesús, cantant i intèrpret musical espanyola més coneguda com a «María Jesús y su acordeón». El tema es va convertir en un fenomen social a l'Espanya del moment. Fins i tot van arribar a fer-ne una pel·lícula. La cançó també va ser versionada per Parchís, grup musical infantil que va tenir una notable repercussió a Espanya i a Llatinoamèrica entre 1979 i 1985, i va arribar a ser número u de Los 40 Principales — primera emissora musical d'àmbit internacional (Espanya i Hispanoamèrica) creada l'any 1966 i encara en actiu— la setmana del 17 d'octubre de 1981.

posar on hi ha l'església (escenari 3, vegeu el plànol de la pàgina 27), de manera que tota la plaça d'El Coro i tota la plaça de l'Ajuntament era tot un mateix ball i el so arribava a tot arreu.

El Bayer sempre diu que quan ells eren joves fotien balls de gralles, que eren ballables vuitcentistes, i que la plaça estava molt més plena. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:14:19-00:14:17]

El ball de gralles era el plat fort de la nit de Festa Major de Vilafranca i no coincidia amb cap altre acte. No es contraprogramava amb res. Hi va arribar a haver fins a dues places plenes de gent ballant i, fins i tot, per donar-hi més força, com que alguns grups de grallers no eren gaire bons presentant ni gestionant l'acte, s'hi va arribar a posar un presentador. Les dues places estaven decorades amb bombetes de colors i banderoles, i en el transcurs del ball s'organitzaven diverses dinàmiques de parella típiques de l'època, com, per exemple, el ball del fanalet, el ball de la toia, el ball de la patata, canvis de parella o el ball de l'escombra.

El ball de gralles del 1900 havia de ser l'hòstia, però tocaven el que estava de moda en aquell moment, no el que estava de moda en el passat. En aquell moment era el ball de parella vuitcentista/noucentista: xotis, masurca, rigodon, vals-jota, vals, pasdoble. Però avui dia no funciona. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:04:57-00:05:19]

De mica en mica, però, es va deixar de tractar el ball de gralles com a plat fort de la nit, l'efervescència catalanista també es va anar normalitzant, el públic inicial a poc a poc es va anar fent gran i l'assistència a l'acte va baixar fins que cap a l'última dècada del segle xx hi va haver un canvi generacional.

Xotis, masurques vuitcentistes i tot això, res. Això ho intentaven Els Vernets: no funcionava mai i s'enfadaven. Jo, balls de gralles amb molta gent ballant, no els vaig veure, i si ballaven, eren gent gran. No eren joves. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:02:57-00:03:07]

No tenia gaire sentit que en aquella època el ball de gralles es toqués músiques tan antigues però, *bueno*, era la novetat de voler recuperar unes músiques de ball. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:03:20-00:03:35]

Com a conseqüència del relleu en alguns grups de gralles cap a la primera dècada del segle XXI van arribar a la Festa Major de Vilafranca del Penedès dues colles de grallers de Reus: Els Ganxets i Canya d'Or, que, juntament amb una jove colla vilafranquina, Els Vinardells, es convertiren en els nous referents.

Quan jo vaig començar a tocar, els bons de ball de gralles eren els Colla de Mar i Els Grallers de l'Acord de Vilanova. Els de l'Acord, sobretot perquè sabien xerrar. Agafava el micro aquell senyor, la quinta era de gent gran i ballaven *agarraos*. Però ja no estaven ni per masurques, ni per xotis, ni tots aquests balls que, de fet, estan perduts. Això és ball folk. Ho recuperem, però la gent ja no ho balla. [...] Per ells, el màxim modern era fer *El Sabio* o el *Mambo n° 5*. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1 - 00:01:33 - 00:02:14].

Aquests nous grups dins del ball de gralles van començar a tocar tres o quatre peces noves d'estil modern cada any: versions de ska, de rock català, de rumba, popurris... i també van deixar de presentar les peces. Els grups de grallers van entendre el ball com un espectacle conjunt i pactaven amb antelació les peces de moda per no trepitjar-se els repertoris respectius i per evitar repetir les peces.

Aquest canvi de dinàmica també va comportar una revolució entre la gent de Vilafranca. L'ambient era molt bo i cap al 2003 els mateixos grallers, fora de programa, en acabar el ball de gralles, el convertien en una cercavila festiva —sota el *leitmotiv* de la popular sèrie televisiva britànica *L'Escrucó Negre*¹⁰ que enllaçava amb les matinades. D'aquest fets, Joaquim Rabaseda, musicòleg i cap del Departament de Musicologia de l'ESMUC, en fa una descripció molt acurada en un article a la revista *L'Avenç*:

---

¹⁰ *Blackadder*. Popular sèrie històrica anglesa amb una gran contingut còmic emesa per primer cop a TV3 entre els anys 1989 i el 1990 i reemesa múltiples vegades.

Quan els tècnics han apagat els amplificadors i han netejat la tarima de pals de micròfons, els assistents reclamen un tema més, l'emblema sonor de l'activitat que extensivament s'ha convertit en tot un himne de la festa de Vilafranca, la cançó de *L'escurçó negre*, la sèrie televisiva de producció britànica que encapçalava l'actor Rowan Atkinson. L'apropiació d'aquesta melodia composta per Howard Goodall és tal que fins i tot els músics han codificat determinats comportaments corporals de la situació. És així que quan toquen picat la gent s'ajup col·lectivament a terra sense deixar de botar per preparar l'èxtasi dels salts quan la música recupera unes dinàmiques fortes i sonores. [Rabaseda, 2009, p. 77]

Daniel Carbonell explica el secret d'on surt *L'Escurçó Negre*:

L'Escurçó Negre, a Vilafranca, ve del Nando Taló: no callava de que havíem de fer *L'Escurçó* i l'Albert, perquè callés, la va fer. I la tocàvem al final perquè en aquella època fèiem un grup que es deia Reusbombori, que el vam fer per anar a Burgos el dia del *dulzainero*, ens ajuntàvem Canya d'Or i Ganxets, i era el tema que teníem junts i, com que ens ajuntàvem, tocàvem aquella, i es va acabar convertint en l'himne de Vilafranca i ara ja és himne casteller i de bogeria grallera. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:26:29-00:27:02]

A poc a poc, el públic assistent al ball de gralles es va anar rejoventint, esperava les versions actuals i ocupava part de la pista gairebé sense deixar lloc per als balls de parelles.

Un dels anys que es va fer gran, gran sense voler, va ser un any dels començaments d'anar a Vilafranca, que va ploure i es van suspendre tots els concerts i *naltrus* ens vam posar a tocar als porxos d'El Coro i la gent, als porxos, als porxos! Però llavors va parar de ploure i no ho sé, la una o les dues de la nit, Vilafranca ple i tots els concerts parats. Només hi havia, doncs, això, grallers. I això, vam *liar* una *jarana* aquell any... encara me'n recordo, i vam acabar el repertori i tots vam tornar a començar perquè hi havia gent i ens fotien cas, és que la gent et fotia cas, *tiu!* [...] i crec que va ser un dels anys revulsius perquè la gent que no li interessava ni sabia què fer va venir i s'ho va passar pipa! «L'any que ve hi tornem!», però és que el que tocava també s'ho passava pipa. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 1: 00:38:40-00:39:41]

Arran d'aquests fets, l'esdeveniment pren una dimensió que desborda totes les previsions de creixement i es decideix fer dues parts de ball ben diferenciades davant d'El Coro (escenari 1, vegeu el plànol de la pàgina 27): una primera part de ballables i una segona de música actual. Tanmateix, en les edicions següents el volum de públic

segueix creixent fins que, per motius d'aforament, es decideix utilitzar el format actual: una primera part de ballables al lloc original de la dècada de 1970, davant d'El Coro (escenari 1, vegeu el plànol de la pàgina 27) i una segona part multitudinària amb un repertori de moda a la plaça de l'Ajuntament (escenari 2, vegeu el plànol de la pàgina 27).

Imatge 8. PIRES DE MOURA, J. M.; ELS VINARDELLS. *Ball de gralles, Vilafranca del Penedès, 29 d'agost de 2016.* Imatge digital. 2017. Disponible en línia a: <<http://www.estilobyjussaramaria.net/2017/07/vilafranca-del-penedes-vibrara-en.html>> [Consulta: 29 abril 2018].

És important destacar que en aquesta segona part els grups de gralles se sonoritzen i s'il·lumina amb uns jocs de llums de discoteca o de concert de música moderna.

Per això m'encanta el renovat ball de gralles. El Dani va tenir l'habilitat d'agafar *L'Escrucó Negre* de la tele i vam tenir un referent televisiu. Però abans del Dani, els grallers de l'Acord tocaven la *Chica Ye-Ye*,¹¹ mambo o música que sonava molt que feien les orquestres. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 01:03:27-01:04:00]

Tot indica que les claus de l'èxit són una combinació de factors difícilment exportables: el repertori, diversos grups de gralles, horari d'inici i de final, lloc, sonorització, fosc, acceptació per part d'un públic molt jove i barra de begudes a la plaça.

---

¹¹ Títol d'una cançó popularitzada per l'actriu i cantant espanyola Concha Velasco, integrada en el corrent musical dels anys de la dècada de 1960 i que parla del desamor d'una dona tradicional davant de l'avantguarda i de la modernitat representada per la *Chica Ye-Ye*.

En el circuit mental de la gent ja hi és: timbre gralla és igual a festa major, festa *a tope*, joventut, immortalitat... i, a la vegada, t'estan fent les putes cançons de discoteca que no tenen gràcia, però en gralla sí! Si comenceu a tocar Manolo Escobar, triomfareu! [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 00:06:40-00:07:12]

El ball de gralles de Vilafranca ha esdevingut un referent i s'ha pres com a model en altres llocs. Com que té un horari dilatat, és el lloc on es retroba la gent després de veure el grup del moment per enllaçar la festa amb les matinades. Hi ha hagut un canvi generacional.

Miquel Benito explica que hi ha diversos DJ que prenen de referent el repertori del ball de gralles per a fer les seves pròpies sessions.

Hi ha un paio, un DJ que fa *ho* que fem, o que feu al ball de gralles en versió original de *discu*. O sigui el DJ [...], hòstia, aquells putos grallers han trobat la clau d'aquella peça de la Carrà, saps? *Vale*, i hi posa encara més base, aquell drum-and-bass de l'ordinador. *Ho* que fem els grallers i... *a petar!* [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 00:02:28-00:03:14]

Tant és així que els grups de gralles arriben a concebre un ball de gralles diferent respecte de si fan el ball a Vilafranca o no. No obstant això, al cap d'uns quants anys de l'esclat de festa, cap al 2015, la cercavila final de *L'Escurçó Negre* es deixa de fer perquè comportava problemes logístics a l'organització i queixes veïnals, i perquè l'efervescència i la motivació dels grallers també minva.

Paral·lelament al ball de gralles de Vilafranca del Penedès, a Catalunya, malgrat que no tenen tant de ressò, també hi ha altres grups i altres llocs on en la mateixa època també es fan balls de gralles.

Hi va haver un moment que es recupera la gralla i els balls de gralles d'aquí a Tarragona [...] tothom tocava polques, masurques, i la gent ballava. *Naltres* els So Nat, sempre havíem tocat coses del moment i sempre rebíem perquè no era tradicional, no? *Naltres* no vam perdre mai la pistonada. Hi havia una gent ho agràia, eh? Llavors la gent aquí a Tarragona encara ballaven molt els valsos... depèn de l'hora del ball de gralles, també venen els del *clubata* i has de mantenir un ball de gralles. *Naltrus* sempre havíem fet repertori de música actual i tothom ens

criticava. Tothom dels grallers, eh? No de la gent, perquè deien que no era tradicional i al final resulta que lo tradicional era això no per *naltrus*? [...] això va ser el 1987. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 1: 00:11:26-00:12:50]

D'una banda, trobem el ball de gralles del grup So Nat o Els Lloros del Negrito, liderat per Roser Olivé i que innova mitjançant vestuari, coreografies i gogós.

L'època del Josmar¹² nosaltres tocàvem *l'És superfort* [1998]. [...] Amb aquesta peça, vam fer pujar un noi vestit de paia a donar salsa i va cantar. Aquí ja és on va començar la idea de les gogós. Aquest que va pujar i cantava ara és el que munta l'espectacle de l'arribada del Carnaval de Sitges. Quan nosaltres tocàvem aquesta cançó, ell ja anava vestit amb mitges estripades..., però anàvem com a So Nat. [Entrevista 2, Roser Olivé, àudio 2: 00:00:15-00:02:54]

D'altra banda, amb Els Laietans, també mitjançant un repertori d'actualitat, coreografies i memoritzant el repertori, vam aconseguir obrir un circuit de ball de gralles fora del territori habitual.

Imatge 9. ANDORRÀ, R. *Els Laietans a la Mercè, 24 de setembre de 2013*. Imatge. Barcelona: 2013.

---

¹² Cantant i productor musical conegut sobretot per les seves intervencions en programes televisius de varietats i popularitzat per la interpretació del tema *És superfort* al programa de TV3 *Malalts de tele* (1998).

I, a més a més, vam ser el primer grup de gralles en fer servir les xarxes socials. Vam guanyar el concurs Sons de la Mediterrània de la revista *Enderrock* el 2012 i, com a premi, vam enregistrar un disc basat en el ball de gralles: *Festa Major d'Els Laietans* (2013).

Imatge 10. ELS LAIETANS. *Els Laietans al concurs Sons de la Mediterrània, 8 de novembre de 2012*. Pamflet publicitari. Manresa: 2012.

Finalment, també cal destacar el grup de gralles Gralliolí, de Molins de Rei, que barregen bases electròniques amb la gralla.

3.2. Localització

Tot i que, per tradició, la zona on les gralles han tingut més ressò ha estat al voltant de les comarques del l'Alt Penedès, el Garraf, el Baix Penedès, l'Alt Camp, el Tarragonès i el Baix Camp, trobem algunes poblacions on la gralla ha tingut un tracte especial. Com, per exemple, Vilafranca del Penedès, el Vendrell, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Valls, Tarragona i Reus. Això ha significat que, al llarg del temps, prop d'aquestes zones on la gralla ha reeixit hi hagi un nombre més elevat de balls de gralles.

Tanmateix, amb l'efervescència de la cultura catalana després de la dictadura franquista, aquest instrument s'ha escampat i trobem bones escoles de gralla per tot Catalunya.

4. PRESENT I FUTUR DEL BALL DE GRALLES

A diferència del que ha passat amb la dolçaina, amb les gaites o amb l'acordió diatònic, els grallers, fins ara, no hem tingut la figura del graller modern, graller de moda o grup de gralles que hagi traspassat els límits d'allò estrictament tradicional i hagi arribat a una massa de públic considerable.

No és pas per manca de qualitat, sinó per falta d'estabilitat, de professionalització o de connexió entre l'oferta musical i la demanda social. El producte que els nous grallers han creat, fins ara, no s'ha sabut vendre bé. Potser tampoc no s'ha sabut crear un circuit de concerts. O cap empresa de producció no ha cregut prou en la causa per tal de revestir la gralla dels condicionants d'espectacle mediàtic que actualment calen per a arribar al gran públic.

Tret d'un petit cercle d'ateneus, de colles castelleres i de comptades places de festes majors, la gralla, per si mateixa, no ha aconseguit transcendir més enllà de l'etiqueta de la música folk o tradicional. Un ball de gralles sense el concepte de festa major no es lloga enlloc. Sovint, els balls de gralles no estan ben programats, ja sigui perquè a vegades l'organització vol ball modern i el públic vol ball de parella, per horari o per ambient.

El ball de gralles es troba en un punt d'evolució i de canvi constant, i és per això que des de final de la dècada de 1970 fins ara s'ha mantingut.

El ball de gralles, igual que la glosa, està molt viu perquè sempre és nou. *Ho* nostre és molt actual, per això està viu, i per això és tan interessant la glosa, perquè està viva i és nova, i és per això que el ball de gralles està viu, perquè sempre és nou! Mentre sigui així, la gralla podrà viure... ara, si comencem a fer folklore..., merda! [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 00:06:16-00:06:31]

Esteu fent música molt nova i molt *molona*, però no esteu fent res nou del que es feia i que funcionava, funciona i funcionarà si s'està al dia del que sona! [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 01:12:41-01:13:19]

Si parlem de Vilafranca, però, hi trobem un oasi en què el ball de gralles ha rejuenit i, des que es va recuperar a final de la dècada de 1970, viu una segona florida en un molt bon estat de forma.

La gràcia del ball de gralles avui és a la vegada fer el que s'havia fet al XIX i principis del XX, *pues* té una vitalitat enorme: enganxa, funciona. Timbre de festa major. [...] Aquí la gent escolta gralles des de que neix. La gralla està associada a la Festa Major. [...] La gralla t'arriba a travessar. [...] A aquest jovent els hi toques el que han estat escoltant durant tot l'any amb aquest timbre, doncs és una passada! Hi ha un component sentimental gros també. [Entrevista 1, Miquel Benito, àudio 2: 01:05:04-01:06:47]

A la primera part trobem els grups més modestos, majoritàriament grups locals, que toquen ballables de tota mena. Des de repertori graller vuitcentista fins a peces d'estil similar o de nova creació. Mantenen la formació i l'estètica dels seguicis.

I a la segona part, en canvi, emulant els directes i la posada en escena dels grups de rock-and-roll, l'estètica és molt més informal i l'exigència del repertori, molt més elevada. Tanmateix, a diferència de temps enrere, els grups de gralles han deixat de pactar els repertoris i això provoca que tots els grups acaben tocant el mateix, amb un estil similar, versions pastades dels mateixos temes.

Vilafranca és un mite que es va fer en el seu moment i perquè érem molt joves i érem molt borratxos i ens ho passàvem molt bé els que ho fèiem! Ara ja no s'ho passa bé ningú dels que ho fan. Tot és feina, estan tots enfadats. Uns volen anar primers, els altres els hi han pres la cançó, als altres no els paguen prou... en el seu moment ni ens ho plantejàvem. Ho fèiem perquè ens venia de gust, ho allargàvem perquè ens venia de gust, empalmàvem perquè ens venia de gust. Ens hem fet grans i que ho faci un altre ara. [Entrevista 3, Daniel Carbonell, àudio 2: 00:10:12-00:10:56]

L'electrònica ha començat a treure el nas al ball de gralles de Vilafranca del Penedès. En l'última edició un graller portava connectat a la gralla baixa un pedal de modulació sonora per tal de fer baixar una octava per sota el seu registre sonor i modificar el so de les gralles amb l'objectiu de donar molta més amplitud a la sonoritat grupal. Aquest fet obre la porta a una revolució sonora.

El futur del ball de gralles és totalment incert. Si bé podem dir que a Vilafranca del Penedès té una continuïtat assegurada, no podem dir el mateix de la resta de localitats catalanes. Tal com hem esmentat, a les zones del Garraf, del Penedès, del Baix Camp i del Tarragonès hi ha més escoles que treballen l'instrument amb una intensitat especial, però actualment l'instrument s'ha escampat per tot el Principat i el públic potencial s'ha multiplicat. La prova de tot això és que amb Els Laietans, del 2012 al 2016, vam fer una gran quantitat de llogues arreu de la geografia catalana i, actualment, grups com Quatre Vents, Els Vinardells, Canya d'Or o Els Ganxets arriben a tenir llogues per a fer ball de gralles ben lluny dels seus llocs d'origen i en qualsevol època de l'any.

Pel que fa a l'evolució sonora dels balls de gralles, la barreja amb l'electrònica dins dels balls serà un fet inevitable. Més encara quan la supervivència d'un acte com el ball de gralles passa per adaptar i assimilar nous estils i tendències a l'instrument.

Potser, tal com ha passat amb els altres estils, trigarà a arribar, però, tard o d'hora, la presència de l'electrònica serà del tot evident. De fet, grups com So Nat o Els Vernets ja han fet discs en aquesta direcció: *Ball de gralles*, SoundSystem (2006), i *Civernets* (2007), respectivament.

Imatge 11. OLIVÉ, R. Disc 'Ball de gralles', SoundSystem, del grup de grallers So Nat. Caràtula. Tarragona: 2006.

És per aquest motiu que, prenent-ne el relleu, he basat part del meu projecte de fi de grau a trobar una nova manera de barrejar aquests dos elements. Aquest cop, però, amb una gralla sola. Per crear, així, un concepte sonor nou de l'instrument: l'electrogralla.

Partint d'una sola gralla connectada a uns pedals electrònics (mescla i transformació sonora), aquest nou projecte porta l'herència de la gralla vuitcentista cap a la música actual. Gèneres com el ball pla, el pasdoble, el toc de castells i altres tonades de l'imaginari tradicional català passen pel filtre de la gralla preparada i entren de ple al segle XXI sense complexos. És així com es genera un espai sonor inèdit, s'obre una finestra entre la música d'arrel i la contemporània, i s'aconsegueix una textura identitària i original. Gràcies a aquests elements i amb l'ajuda de l'electrònica, es pot arribar a crear un nou ball de gralles només amb una gralla. Queda per veure, però, quina rebuda té en la societat.

Imatge 12 . ANDORRÀ, R.; COSTAS, P.; FIGOLS, M. *Electrogralla*. Cartell. Sallent: 2018.

5. CONCLUSIONS

Els objectius inicials del treball de fi de grau *El ball de gralles a Catalunya* eren quatre: la definició del terme, la formació instrumental, una primera endreça de l'origen i l'evolució de l'instrument, i, finalment, la localització.

Un cop fet l'estudi, puc concloure que un ball de gralles és un esdeveniment de societat en què la gent es mou al ritme de ballables, principalment, sonats a dues gralles —com a mínim— i percussió en totes les seves variants. Majoritàriament, hi ha consens en el fet que la formació instrumental d'un ball de gralles parteix de dues gralles acompanyades d'un timbal. No obstant això, resulta molt complicat establir una relació o una norma més enllà de mantenir la mateixa formació tradicional que s'utilitza en matinades, en seguicis, en concerts o en cercaviles.

Pel que fa a l'origen i a l'evolució, són clars tres moments destacats del ball de gralles: 1) el començament, en què uns músics funcionals feien ball amb l'instrument (des d'abans de 1875 fins a 1915, aproximadament); 2) la invenció del ball de gralles amb concepció folklorista, que recupera el repertori de ball dels grallers vells a final del segle xx (1977-2007); i 3) l'actual ball de gralles discoteca, en què els instruments s'amplifiquen i es toquen els estils i les tendències actuals (des de 2007 fins ara).

Per acabar de destrenar els objectius, gràcies als registres de llogues de diversos grups de grallers, podem situar el nombre majoritari de balls de gralles en la temporada d'estiu a les zones del Penedès, del Garraf, del Baix Camp, de l'Alt Camp i del Tarragonès. No obstant això, l'ús de les xarxes socials, tal com en el seu moment vam fer Els Laietans, i la mitificació del ball de gralles de Vilafranca del Penedès han obert una nova finestra per a fer-ne arreu de la geografia catalana i en qualsevol època de l'any.

Reflex d'una època, d'una moda i d'uns valors, gràcies a les entrevistes fetes a Miquel Benito, a Roser Olivé, a Daniel Carbonell i a Xavier Bayer, he pogut captar de primera mà les vivències i les experiències històriques recollides al voltant del ball de gralles i

de l'instrument en si. Cada una de les vivències personals no és extrapolable, però, malgrat les diferències de caràcter, de conceptualització, de localització i de gènere, totes s'encaminen cap a la mateixa direcció. Respecte per la tradició, dignificació i actualització de l'instrument.

L'extensió d'aquest treball no m'ha permès fer més entrevistes amb profunditat. Tanmateix, penso que la tria ha estat encertada i que aquests quatre exemples m'han permès tenir una visió global d'aquest fenomen. Han estat rellevants i el que s'explica en el treball és prou complet. Probablement, però, es pot continuar investigant cap aquí.

Per acabar, a títol personal, voldria que aquest treball servís per a posar en valor aquest esdeveniment i projectar-lo cap al futur. El ball de gralles és un acte viu i en constant renovació en què el grup de gralles es desenvolupa en la seva plenitud, és el centre d'atenció i el seu vincle amb la societat s'estreny. Això és el que, segons el meu parer, el fa realment interessant.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ARROYO JULIVERT, S. (1994). «Els grallers del Vendrell: les colles de la renaixença castellera (1926-1936)». A: *Miscel·lània penedesenca*. Vol. 20. Vilafranca del Penedès: Centre d'Estudis Penedesencs.

ARROYO JULIVERT, S. (1996). «Els grallers del Vendrell: dels primers noms a les primeres colles (1784-1928)». A: *Miscel·lània penedesenca*. Vol. 21. Vilafranca del Penedès: Centre d'Estudis Penedesencs.

BAYER, X. (2004). *Francesc Toldrà i Carbonell: Músiques per a gralla (1900-1901)*. Barcelona: Dinsic.

BAYER, X.; BENITO, M.; GIMÉNEZ, LL.; REYES, J. (2012). *Músiques per a gralla a mitjans del s. XX*. Barcelona: Dinsic.

BAYER, X.; CUSCÓ, J. (1995). *Ramon Roig i Perles (a) Arangadetes (1867-1915): Músiques per a gralla*. Barcelona: Dinsic.

«Crónica del Panadés, Fiestas de las calles». *El Labriego* (15 juny 1877), núm. 35, p. 87.

FONTANALS, B. (1996). *Nosaltres, els grallers*. 2a ed. Barcelona: Amalgama.

GRALLERS DE LA TORRE (2012). *Repertori per a gralla de Josep Mercader Ramon (a) Astó (1886-1964)*. Vol. 1. Torredembarra: Grallers de la Torre.

MARTÍ, Jordi (2012). «Els Laietans guanyen el Concurs Sons. La Fira Mediterrània va acollir la gran final». *Sons de la Mediterrània* (22 novembre). Disponible en línia a: <<http://www.enderrock.cat/sonsdelamediterrania/noticia/6902/laietans/guanyen/concurs/sons>>.

MARTÍ, Josep (1996). *Folklore y folklorismo. Uso y abuso de la tradición*. Barcelona: Ronsel.

MARTÍ, Josep (2000). *Más allá del arte. La música como generadora de realidades sociales*. Sant Cugat del Vallès: Deriva.

MEDRANO, N. (2006). *Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936)*. Valls: Cossetània.

RABASEDA, J. (2009). «L'Escurçó Negre a Vilafranca». *L'Avenç*, núm. 350, p. 76-77.